

- 1 -

Arkiv: Basistow, Jurij

Mellomting mellom et intervju og foredrag tatt opp på bånd hjemme hos oberst, dr. Basistow i St. Petersburg under et besøk Olav Kjølberg og Sven T. Arneberg avla den 13.5.95.

Først vil jeg si, helt offisielt, fordi det tas opp på lydbånd, at min kone og jeg gleder oss over å ha besøk av norske venner i vårt hjem.

Jeg er Jurij Basistow, født i juli 1921. Jeg var hele krigen her ved Leningradfronten, ble også hardt såret. Krigen avsluttet jeg i Kurland, hvor den tyske Heeresgruppe Nord var omringet. Vi mottok kapitulasjonen av den samme gruppe som dengang, under de 900 dager, beleiret Leningrad.

Før krigen studerte jeg engelsk filologi, men krigen blandet seg aktivt inn. Allerede de første dagene begynte mitt nye livsløp. Først var jeg ved etterretningen (Aufklärung / Nachrichtendienst) fordi jeg allerede dengang kunne tysk. Dette dreide seg om den radiotekniske etterretning. Jeg hadde en meget interessant oppgave.

I desember 1941, i en skrekkelig kulde, satt jeg i tårnet på St. Isaks-katedralen og hørte på radiokommunikasjonen mellom de tyske bombeflygerne når de snakket seg imellom: "Anton eins - Anton zwo, hast du Schokolade mit, hast du die Bomben schon geworfen? - Ja, im Quadrat so und so," o.s.v. De ante ikke at vi lyttet med. Slike opplysninger fikk senere betydning for vårt luftvern. Men på våren -42 ble jeg satt i annen tjeneste. Mine tyskkunnskaper førte meg til den psykologiske krigføring.

Jeg var først offiser ved Divisjonsstaben ved den 68. Infanteridivisjon her foran Leningrad. Litt senere, mai -43, var jeg ved armestaben i samme slags funksjon. Og som De forstår hva psykologisk krigføring er, drev jeg denslags virksomhet overfor offiserer og mannskaper i Bundeswehr (forsnakkelse, skal vel være Wehrmacht)?

Vår virksomhet var også rettet mot de utenlandske (dvs. ikke-tyske) enheter som sto foran Leningrad. Jeg har skrevet en liten monografi om Den Norske Legion (-68 ?), også om Den 250. spanske Blå Divisjon. I mitt arkiv har jeg noen dokumenter, bl.a. et opprop fra overkommandoen for Leningradfronten som er rettet til nordmennene. Jeg har også beholdt noen flyveblad som var adressert til nordmennene, f.eks det berømte flyveblad "Ja, vi elsker dette landet", en linje fra nasjonalsangen. Har De sett flyvebladet?

Etter krigen virket jeg en tid ved den sovjetiske militæradministrasjon i Tyskland (SMAD) i informasjonstjenesten. (mit dem gesellschaftlichen (?) Leben beschäftigt). En tid var jeg referent for Det sosialdemokratiske Parti. For meg var det en meget interessant tid. Det var døren til en annen politisk kurs. Jeg har (langt senere) truffet mennesker som syntes at det å tenke og ytre seg helt fritt var noe helt normalt. Det hadde bestemt innflytelse på min senere utvikling.

Etter at DDR ble opprettet kom jeg dit. Ved overkommandoen for den sovjetiske Stridskrefter i DDR var jeg leder for utenlandsavdelingen, nærmest en diplomatisk funksjon. Spøkefullt kalte man meg gruppens utenriksminister. Der ble jeg i flere år. Så vendte jeg hjem.

Min offiserskarriere førte meg til forskjellige steder. Jeg var i det Fjerne Østen, jeg var i Mellomøsten, jeg var ved Baikal-området og i 1970 kom jeg hjem til Leningrad. En kort tid var jeg sjef for den nasjonale avdeling for forbindelse med utlandet, tok mot delegasjoner og lignende. Så syntes jeg at dette kunne være nok av den militære karriere. General blir jeg likevel ikke, ikke ønsker jeg det heller. (Basisen har ikke gått krigsskole). Jeg ville heller bruke mine ressurser på andre måter, på en måte som passet meg bedre. Jeg kunne drive min virksomhet som journalist, jeg kunne publisere mye. Jeg har i mitt liv utgitt over 300 publikasjoner og skrevet etpar bøker.

Etter at jeg tok avskjed som offiser, ble jeg rådet til å begynne med pedagogisk virksomhet. Jeg tok doktorgraden og ble ti år ved det historiske fakultet ved universitetet her i Leningrad, hvor jeg underviste i geografi (Landskunder), og i en studieretning jeg kalte globalistikk, verden 1930. Jeg underviste også ved en annen høyskole. Ifjor og i år har jeg drevet forelesninger ved et lærersenter i faget kultur og etikk i forretningslivet. Jeg utviklet et kurs i dette tema ifjor, og skrev også noen publikasjoner i samme forbindelse. ('Ethic an Culture of Business Life').

Hvorfor jeg sier det på engelsk? Jo, ett kurs ble holdt på engelsk. Jeg behersker engelsk, men ikke så godt som tysk. (Min kone påstår nun snakker bedre engelsk enn jeg).

Jeg var aktiv i forskjellige "Public Relations" på internasjonalt plan, jeg er president for Selskapet Russland - Tyskland i St. Petersburg, medlem av Journalistforbundet, er hyppig på reiser i Tyskland i den forbindelse, med forelesninger og konferanser som historiker.

De vil sikkert være interessert i å høre: Hvordan er de politiske oppfatninger hos et menneske som har et land i liv og død, som har sett mandt og opplevd mandt.

Jeg må åpent si at jeg ikke tilhørte de mennesker som entusiastisk gikk inn for det tidligere system. Det skrev seg også fra min familiebakgrunn. Mine foreldre tilhørte ikke til de folkene tok mot bolsjevismen med åpne armer. De var alltid negativt innstilt. Men som alle unge mennesker måtte jeg "gå med". Et dårlig uttrykk. Mangen gang kan man spørre seg selv: var du en feiging? Nei, egentlig ingen feiging. Men hadde man dengang kunne ha endret noe? Nei. Nei!

Man kunne bare ha lagt hodet på nøkkestabben, ikke mer! Det fantes ingen annen utvei for folk som tenkte anderledes. Dessuten må jeg si: For mange mennesker i dette landet var dette et system, jeg mener et overordnet system som for dem måtte være for alltid. De hadde intet håp, ingen tanker om at det noensinne ville ta slutt. De trodde dette system var det allmektige system som hersket over landet, over folket, over enkeltmennesket. Det eneste de håpet på var en reformasjon av selve systemet. Hos meg var dette egentlig alltid tanken, også i mine ungdomsår. Kommer det noensinne til en forandring?

Ja. I 1953, endelig, dør Stalin! Det var noe, som de forstår, vakte nytt håp! Kunne man snakke åpent ut etter Stalins død? Nei, det kunne man ikke. Det gikk ennå lang tid. Så begynte det første tå-året, den første våren. Det første tå-året som Krustsjov satte igang, med sin berømte rapport på den 20. partikongress. Jeg tilhørte disse mennesker, jeg var jo medlem

av Kommunistpartiet, som fikk høre rapporten. Det var et nemmelig foredrag som ble forelest - tre timer varte det - og vi lyttet til denne meget motiverte, grunnleggende analyse, som han hadde laget dengang. Slett ikke fullstendig som det viste seg senere. Men da begynte denne ikke altfor lange "vare", og vi tenkte: nåvel - vi kan baste fritt! Man kunne tale mere fritt, i pressen ble det skrevet interessante meddelelser, avvisninger om bolsjevismen eller stalinismen. Stalinismen er vel mer riktig å si.

Men den varte ikke lenge, denne "varen", som De vet, ble Krustsjov avsatt, og så begynte den 18 år lange Bresjnev-æraen. Disse neo-stalinistene dæmpet etternavert denne kritikken av Stalin, og denne perioden var slett ikke så ille som selve stalinismen, selv om man kunne bli spærret inne i 10 år for en ytring mot regimet, riktignok, men det var slutt på de verste konsentrasjonsleirene og de verste forfølgelsene fra stalinisme. Så kom disse periodene, den ene etter den andre. Det var tre: Det var Bresjnev, det var Andropov og en ganske komisk figur Tsjernomerkov. De var førstegeneralsekretærer av det annen verden. Og så i 1984 kommer en ny figur: Det var den unge Gorbatsjov.

Vi hadde allerede merket ham litt tidligere, da han var en beskjedent sekretær; etpar av hans foredrag, hans besøk i England osv. Herredud, hva er det han sier? Der er det noe nytt! Etter disse tre duene - uunnskvis uttrykket - oldingene kommer det en friskus, et klokt menneske. Snakker realistisk: De kom altså begynnelsen på noe nytt.

Det fins en bok, den heter Fem år med Gorbatsjov, forfattet av hans nære medarbeider Tsjernomyjev. En meget klok bok som evaluerer Gorbatsjovs virksomhet og som viser en utvikling av et menneske fra å være en standhaftig kommunist som forvandles til en reformator. Han ville også ha gått videre, det har han jo sagt selv.

De kjenner jo omstendighetene, hvordan det gikk videre, forsøk på et coup d'état 1991, men denne mannen gjorde noe som syntes umulig. Han begynte å omforme dette landet, dette system. Denne begynnelsen lot seg vel ikke stoppe, man sier at kanskje ville han det ikke selv. Som sagt ville han gå videre, han var klok nok til det. I den første fasen snakket han om hva sosialismen hadde oppnådd, hvilket fortrinnsvis system det var i forhold til kapitalismen. Han kom med de vanlige paroler som førte til den gamle tiden. Så ble han avsatt.

Om han har sjanseser idag? Ja, det tror jeg, han er foresseten ner i St. Petersburg. Han kom idar (12/5-95). Han uttalte at han ikke hadde bestemt seg for å stille til valg. Han vil ikke få nok av velgernes stemmer.

Hvorfor ikke? Fordi de økonomiske sider ved perestroikaen ikke har lyktes. Mennesket vil jo spise og drikke og ha et anstendig liv. På dette plan ble perestroikaen en stor skuffelse. Det gamle systemet hadde disse middelmådige, meget små muligheter. Men dog muligheter. Mennesket hadde arbeid, barna gikk på skole, barnehaven var meget billig. Pølse var billig selvom man ikke kunne få den overalt. Ved hjelp fra fagforeningene kunne man komme billig på ferie. Det var et prismessig lavt nivå hva det sosiale liv angikk, og de fleste mennesker visste ikke om noe annet. Derfor ønsket de seg ikke noen annen tilvarelse. Hvilken herlig tid, sier mange. Dengang

kostet en pølse 2,20 rubel, nå koster den 12.000 ganger mer!

Det var en stor feil. Man burde ikke hatt det for travelt. Men kanskje på andre måter. Russerne sier han er etterbåklok. Det er vanskelig å bedømme. Landet var i en meget komplisert omveltning, det må tas i betraktning når man gir Garbatsjov skylden for alt mulig. Landet er i det hele tatt meget komplisert, dette kjedemessige område med massevis av problemer på alle plan.

Idag står vi foran et presidentvalg. Det er mange politiske strømninger i landet. Kortfattet kan man nevne: de såkalt demokratiske strømninger. Dessverre, må jeg si, de har ikke den innflytelse idag som de hadde ennå for to år siden. De blir ikke enige, de intelligente kranbler og blir ikke enige om et felles program. Så har vi venstresiden, det sentrums-kommunistiske partiet som har en temmelig sterk fraksjon i Parlamentet. Det er også et annet kommunistisk parti mer til venstre, dessuten en bolsjevistisk gruppe som har sete her i St. Petersburg. En dame som underviste i kjemi er generalsekretær i det bolsjevistiske partiet. Det er en hord mennesker som ikke har noen virkelig innflytelse.

Men det er dessverre mange mennesker blant de eldre, de ønsker ikke noen renessanse av det kommunistiske system. Men de hevder at nyordningen, den såkalte demokratiske ordningen med det frie marked har ikke brakt oss noen lykke. Forholdene blir verre og verre, pensjonene er lave. Og disse menneskene holder seg for det meste til Kommunistpartiet.

Så har vi de høyreorienterte kreftene, de nasjonalistiske med herr Sjirinovski, dessuten noen flere grupperinger på høyresiden som ikke er representert i Parlamentet. De kaller seg patriotiske, men er ganske enkelt nasjonalister. Mange har et neo-faschistisk preg. Fra igår har vi en valgblokk i landet, det er ikke et politisk parti, det vil si partiet som idag sitter med regjeringsmakten, premierministeren og folkene rundt ham.

Jeg mener det er temmelig gode sjanser for denne sist nevnte retning. De er pragmatikere. Kanskje de har rett, de skal ikke være opptatt av disse -ismer: sosialisme, kommunisme, imperialism, nazisme osv. Vi er mettet av politiske stømminger her. Hele verden er litt trøtt av politikerne. Jeg tror Deres land er også et land med typisk land med meget pragmatiske politikere. Det tror jeg, stemmer det? Sikkert, på visse måter.

Jeg tror at fru Brundtland er en pragmatisk, klok politiker, jeg har den største respekt for henne.

Hvor står jeg? Tja, hvor står jeg?

Jeg ville gjerne at dette landet forblir et fritt land, i vestlig forstand et demokratisk land. Alt det som i de siste 10 år ble oppnådd på dette område - man kan tale fritt, man kan publisere fritt om man har penger til det, man kan fritt reise til utlandet, man kan understøtte de politiske strømninger man måtte ønske - alt dette vil jeg skal fortsette, ubetinget.

Sovjetunionen har gått i oppløsning. Dette imperium har falt fra hverandre. Var det et kunstig imperium? Ja, på visse måter. Men også et imperium som viste positive tegn på en sameksistens. Det ble proklamert: vennskap mellom folkene. Men enhver som gikk mot dette vennskap ble ikke bare fordømt, han ble strengt straffet. Og det ga bestemt resultater. Vi tenkte ikke på hvilken nasjonalitet den enkelte hadde. Det var

likegvidig, men var boder av Sovjetunionen.

Men der var opplagt nasjonale særegenheter. I Kaukasus, Mellom-Asien osv. I prinsippet, tror jeg, etvert av disse land, Usbekistan eller Tadsjikistan, Turkmenien, Kasakhstan, Moldau, Ukraina, Azerbajdsjan, Georgien og Armenien, alle disse har sin rett til selvstendighet, til suverenitet. Men den felles økonomi med Sovjetunionen spilte en stor - hovedsakelig positiv - rolle. Å bryte all forbindelse på den måten var en feil. I dag snakkes det igjen om ny kontakt på det økonomiske plan.

Gorbatsjov hadde rett dengang i 1991. Han sa: Vi må danne et forbund av uavhengige land. Det som eksisterer idag, har ikke ruggert.

De spør om Baltikum, stilling i dagens situasjon.

Den urett som ble tilføyd disse stater gjennom Molotov-Kriobentrop-pakten var det verste i deres historie. Som de vet delte de to diktatorer sine pler, og det baltiske rom skulle stå under herredømme til dengang Sovjetsamveldet.

Som de vet, trodde Hitler at tilstanden ikke ville vare lenge, og at de baltiske stater snart ville stå under hans herredømme. Sovjetiske tropper rykket i 1940 raskt inn i disse landene. Det ble gjennomført raskt vald i form av en folkesavstemning. Disse tre land ble deretter innlemmet i Sovjetunionen som sosialistiske republikker.

Dette bragte stor ulykke over disse folk. Deportasjoner av alle med annen mening og innstilling, innføring av kollektivdrift i jordbruket, innføring av partibyrakrati - også nasjonalt - i infrastrukturen i disse land. Som de vet, ble befolkningen i disse land splittet. En del, is oss ikke legge skjul på det, gikk med på russernes side. Det fantes jo et estnisk armekorps, jeg tror det var to lettiske divisjoner, en litauisk divisjon, osv.

Var disse menneskene arlige? De var arlige. De kjempet mot fascismen, et system som dengang truet hele verden. Utvilsomt. Særlig forstår vi det idag da vi har fått innsett i alle dokument som stammer fra denne tid. I Tyskland er det publisert nye bind om alle de nemmelige dokumenter fra den fascistiske ledelse som viser hvilken skjedne østlandene ville ha fått: Hviterussland, Ukraina, osv., hva som der var planlagt.

Hitlerfascismen var en fiende for alle folk. Det vil jeg påstå også den dag idag. På det område har ingenting forandret seg hos meg. Kampen var en kamp mot et ondt, totalitært, umenneskelig system. Jeg vil understreke det etter nettopp å ha opplevd 50 årsdagen for krigens slutt. Men jeg vet også idag - f.eks. var jeg nettopp i Hamburg - svært få mennesker sier at Hitlerfascismen sammenbrudd bragte et annet diktatur til øst-Tyskland og til mange land i øst-Europa, Ungarn, Tsjekkoslovakien, Polen osv., blant dem var også de tre baltiske land.

En ny periode begynte. Jeg snakket om en todeling. En del av menneskene i disse land hadde sluttet seg til tysk side, den tysk-fascistiske side. Det fantes estniske SS-divisjoner, det var litauiske, som kjempet mot Den Røde Arme og dens forbundsfeller, også mot deres egne nasjonale forbund. Jeg vet ikke om det kom til direkte konfrontasjoner mellom de sistnevnte. Jeg tror det neppe. Etter krigen kom det til nye utrenskninger, nye deportasjoner, som de vet, særlig av de menneskene som hadde kjempet på den andre siden. Jeg stiller det samme spørsmål:

Var disse mennesker ærlige? Ja, de var også på sin side oppriktige. De trodde hovedfienden var bolsjevismen. De trodde så å si at de med tysk hjelp ville gjenvinne sin selvstendighet. I den forstand må man idag åpent og ærlig si ja. De var ærlige.

Jeg har ofte vært i de baltiske landene. Jeg har vært i Tallin og Riga, men jeg følte meg ikke vel til møre, ikke akkurat som okkupant, men likevel som en fremmed. Jeg fikk gode kontakter med folk, hadde samtaler og vennskapelig kontakt med mange mennesker. Der var folk man kunne snakke åpent ut med. Jeg trodde alltid, disse tre republikker har krav på selvstendighet.

De fikk denne selvstendighet etter den første verdenskrig. De har deres eget nasjonale territorium, sin egen nasjonale kultur osv. Det var mine synspunkt, og jeg gledet meg oppriktig da disse landene etter Sovjetunionens sammenbrudd gjenvant sin selvstendighet.

Så til dagens situasjon. Jeg vet at man i deres presse i likhet med tysk presse skriver om den russiske faren for disse landene, særlig etterat vår utenriksminister uttalte at man ville forsvare russernes (russiske minoriteter) interesse, hvis nødvendig også med makt. Det var en ikke særlig klok uttalelse fra vår minister. Man bør ikke ta dette for bokstavelig.

Skulle De spørre meg om jeg tror at russiske tropper eventuelt ville rykke inn i disse landene igjen, vil jeg bestemt svare: Nei! Den faren eksisterer ikke. Disse tre landene er meget interessert i økonomiske forbindelser med Russland, og den interessen er gjensidig. Man må opprettholde et godt naboskap, leve med hverandre. Men regjeringene i disse landene må ikke drive en form for nasjonalisme. I Estland er det 400.000 russere. Av disse russere tror jeg 59 % vil leve i fred. De vil ikke drive noen politisk virksomhet, de ønsker å få være i fred. Men de blir behandlet som annenrangs mennesker, "Untermenschen", og det går jo ikke an. Det går ikke, man taper den politiske virkeligheten av syne. Jeg vet at noen aviser i den skandinaviske presse forsøker å skildre de slik at sann så det være.

Nei, det må ikke være slik. Det er ikke i samsvar med de fleste elementære menneskerettigheter. Russerne som bor der, kanskje mest tidligere militært personell, kan reise ut, hvis de ønsker det. De kan kanskje få støtte fra begge sider, men mange mennesker er født der, og derfor bør man ikke praktisere en ny form for nasjonalisme. Særlig i de to land var det tilfelle, Estland og Litauen. Særlig i Estland var det slik, i Litauen var det noe enklere.

Men likevel vil jeg si: Gudskjelov at de er selvstendige. Jeg er overbevist om at de vil greie å håndtere sine problemer. For de har store problemer, ikke mindre enn Russland. Men det vil gå. De er arbeidsomme mennesker, men de må ikke utvikle et russerhat, det hjelper ikke. Slik ser jeg på det.

Hva med den karelske grensen? Er en revisjon av denne nødvendig eller forestående? De europeiske grenser er allerede bekreftet i Helsingfors. Ved nye finske krav på de områder som ble avstått i 1944 ville det skapt nye minoritetsproblemer for Finland. Det ønsker ikke finnene. La grensen bli hvor den er, den kan ikke stadig flyttes. Med Finland har vi nå hatt en renessanse av den økonomiske virksomhet. Det går nå stadig fremover. Vi har gode naboforbindelser. Gudskjelov kom det ikke til en okkupasjon av Finland. Det skyldes klok politikk fra

marsjall Mannerheims side. Jeg har den største æktelse for denne mann.

Mannerheim møtte litt dengang i 1941. Men ville ikke. Finlands krig begynte ikke den 22. juni. Den begynte først den 25. Da var det kommet så langt at man ikke hadde noe annet valg. Man kunne heller ikke bli nøytral.

Jeg tror nå, 50 år etterat krigen var slutt, er det viktigste for de få som er i live av de tidligere fiender, for dem er forsoningen hovedsaken. Den menneskelige forsoning, først og fremst forstå det umenneskelige ved en gjentagelse.

Vi må trekke våre erfaringer, vi må skape en fredelig verden, vi må leve som gode naboer ved siden av hverandre. Jeg tror ogs det svarer til Deres meninger, Deres forspåninger og vår felles samvittighet.

Hvordan oppførte de norske legionærer seg foran Leninrad overfor lokalbefolkningen? Jeg kjenner ikke til noen kjensgjerninger eller dokumentasjon som gir grunn til å si noe negativt. Men jeg vil tilføye at Den Norske Legion kjempet sammen med tyske tropper under beleiringen av en by med 3 millioner innbyggere. Og det må jeg ærlig si, deltok i en umenneskelig aksjon, de visste formodentlig hvordan situasjonen i byen var, hvordan hver dag opp til 12.000 mennesker sultet ihjel, kvinner og barn. De kjente til bombardemånnene av byen, fra tysk artilleri og luftvåpen.

I den forstand vil jeg gjerne dessuten si: Jeg tror Den Norske Legion dengang ikke kjempet på rett side. Godt, Norge var i prinsippet så å si nøytralt. Norge kjempet mot en fascistisk okkupasjon. Norske tropper vdet motstand til det siste dengang. Jeg tror ikke man skal side stille på at skilte de to diktatoriske system. Ikke fordi det andre, det bolsjevistiske var det beste eller verste. Men hele verden, jeg vil si den demokratiske, kjempet dengang kjempet mot Hitlerfascismen, en forferdelig fare for hele menneskeheten.

I den forstand vil jeg gjerne si at de frivillige nordmennenes innsats for oss var uforståelig. Men om jeg kan forstå den idag? Ja, på en bestemt måte. Erfaringene fra frigjøringsdagen, det russiske angrep på Finland, jo det kunne helt bestemt vekke antibolsjevistiske aktiviteter og strømninger. Men man burde idag i denne kompliserte historiske tid likevel så å si være riktig innstilt og forstå at hovedsaken var Hitlerfascismens nederlag. Det var hovedsaken for alle demokratiske krefter i Europa og hele verden.

For øvrig er det godt at det kom til et sammenrudd i det bolsjevistiske system på et langt senere tidspunkt. Men en ting forandrer ikke på kjensgjerningene dengang ved innsats på Hitlers side.

For kort tid siden var jeg i Tyskland. En rundspørring i Tyskland: Hva mener De om dagen 8.mai? og som resultat at 80 % av tyskerne mener nå at det var Dag der Befreiung, frigjøringsdagen, fra fascismen. Og bare 17 % svarte: det var Dag der Niederlage, Nederlagets dag. 57% av den eldre del av befolkningen svarte: det var likevel Frigjøringsdagen. Dengang var det viktigste: frigjøringen fra fascismen. Siden, i den kalde krigens epoke begynte verden sin kamp mot bolsjevismen. Altså er det to forskjellige saker. Jeg tror at De vil vise disse motsigelser i Deres bok. Vanskelig nok, men likevel mulig. Jeg ønsker Dem lykke

— 9 —

til i dette arbeid!